

Висновки. Таким чином, модель розвитку в керівників загальноосвітніх навчальних закладів технологічної компетентності в системі післядипломної освіти передбачає організацію процесу за п'ятьма модулями з урахуванням факторів впливу та дванадцяти індикаторів. Керівник, в якого технологічна компетентність розвинута на оптимальному рівні, володіє критичним мисленням, здатністю приймати усвідомлені ситуативні рішення, спрямовані на досягнення очікуваних результатів, успішно організовувати навчально-виховний процес і організаційно-фінансову діяльність навчального закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бібік Н. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. Бібік // Основна школа. – 2005. – Вип. 3–4.
2. Быховский Я. С. Образовательные веб-квесты [Электронный ресурс] / Я. С. Быховский. – Режим доступа : http://www.iteach.ru/met/metodika/a_2wn4.php. – Название с экрана.
3. Василенко Н. В. Хмарні технології як засіб розвитку логічної компетентності керівників профільних загальноосвітніх навчальних закладів / Н. В. Василенко // Обрії. – 2014. – № 2. – С. 37–41.
4. Васильева Л. Н. Коммуникативная компетентность и совладающее поведение будущих врачей / Л. Н. Васильева // Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова. – 2009. – Т. 15. – № 5. – С. 172–176.
5. Внедрение информационных технологий [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.management.com.ua/>. – Название с экрана.
6. Гурина Т. Формування інформаційної компетентності в процесі фахової підготовки вчителя іноземної мови [Електронний ресурс] / Т. Гурина. – Режим доступа : http://www.ii.npu.edu.ua/files/Zbirnik_KOSN/10/5.pdf / – Назва з екрана.
7. Кищенко-Романюк Л. А. Науково-методична компетентність педагога в контексті завдань сучасної післядипломної освіти / Л. А. Кищенко-Романюк // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. – 2013. – Вип. 40 (2). – С. 233–238.

8. Луговий В. І. Компетентності і компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс / В. І. Луговий // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. – К. : Гнозис, 2009. – 630 с.

9. Майборода В. К. Проблеми деонтологічної підготовки у системі вищої професійної освіти / В. К. Майборода, В. Ю. Артемов // Проблеми освіти. – 2012. – № 73. – С. 11–15.

10. Ничкало Н. Г. Дидактичні принципи формування комунікативної компетентності майбутніх філологів у позанавчальній діяльності з використанням мультимедійних технологій / Н. Г. Ничкало // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2013. – Вип. 4.

11. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики. – К. : К.І.С., 2003.

12. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. І. Пометун. – К. : К.І.С., 2004.

13. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен ; пер. с англ. – М. : Когито – центр, 2002.

14. Серченко К. Технологічна компетентність державних службовців: поняття та сутність / К. Серченко // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2014. – Вип. 4. – С. 170–180.

15. Хуторской А. К. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А. К. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2.

16. Kwiatkowska D. Dojrzałość technologiczna uczniów w świetle wyników badań ankietowych [Elektroniczne źródło] / D. Kwiatkowska, M. Dąbrowski. – Dostęp : <https://translate.google.com.ua/translate?hl=uk&sl=pl&tl=uk&u=http%3A%2F%2Fwww.ementor.edu.pl%2Fartykul%2Findex%2Fnumer%2F43%2Fid%2F896&anno=2>. – Tytuł ekranu.

Дата надходження до редакції: 27.03.2017 р.

УДК 37.013.42

Лариса КИЩЕНКО-РОМАНЮК,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри управління та адміністрування

Вінницької академії неперервної освіти

ШКОЛА ДЛЯ ВСІХ У ДІЇ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті визначено, що суб'єкт-суб'єктні відносини й активність між учителем і учнем можуть, з одного боку, допомогти у виявленні труднощів або особливих здібностей дитини, а з іншого – сприяти впровадженню підтримуючих дій. Доведено, що врахування психолого-педагогічних аспектів допоможе успішній реалізації ідеї «Школа для всіх» у рамках інклюзивної освіти, організації роботи з учнями з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, суб'єкт-суб'єктні відносини, «Школа для всіх», учні з особливими освітніми потребами.*

В статті определено, что субъект-субъектные отношения и активность между учителем и учеником могут, с одной стороны, помочь в выявлении трудностей или особых способностей ребенка, а с другой – способствовать внедрению

поддерживающих действий. Доказано, что учет психолого-педагогических аспектов поможет успешной реализации идеи «Школа для всех» в рамках инклюзивного образования, организации работы с учащимися особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: инклюзивное образование, субъект-субъектные отношения, «Школа для всех», учащиеся с особыми образовательными потребностями.

Subject-subject relations and the activity between the teacher and the student may, on the one hand, help to determine the difficulties or special abilities and on the other, serve as a chance to introduce supporting actions. Taking into consideration the psychological and pedagogical aspects facilitates the successful implementation of the "School for Everyone" idea in the framework of inclusive education, organizing the work with the pupils with special educational needs.

Key words: inclusive education, subject-subject relations, «Schools for everyone», pupils with special educational needs.

Постановка проблеми. Відомо, що створення (модифікація) системи освіти – тривале і складне завдання. До того ж, система навчання – структура надзвичайно складна, адже спрямована на досягнення надзвичайно важливої мети – забезпечити всім рівні умови для отримання якісної освіти. За твердженням Президента України Петра Порошенка, «всі розвинені країни уже давно перейшли на інклюзивну освіту і довели, що це не лише підвищує ефективність навчання, а й відіграє надзвичайно важливу роль у житті дитини, адже допомагає їй соціалізуватися, підготуватися до життя в непростих умовах, мати тверде та обґрунтоване право на нормальне життя – це ті питання, які ми маємо вирішити вже сьогодні» [2].

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Напрацювання відомих педагогів і психологів у рамках аналізованої нами теми були спрямовані на розгляд таких важливих питань: вплив фізичних і психічних вад на розвиток особистості (Л. Виготський, Л. Божович, Б. Зейгарник, Х. Райнпрехт, А. Адлер, Е. Еріксон); особливості соціалізації особистості в підлітковий період (Н. Абдюкова, Н. Вітюк, Л. Орбан-Лембрик); основні принципи гуманізації міжособистісної взаємодії (Г. Балл, В. Сухомлинський та ін.). Неабияке значення для розв'язання проблеми адаптації мають праці зарубіжних психологів, де особлива увага приділяється зв'язку особистісних порушень у дитинстві із психологічними проблемами особистості в дорослому віці (З. Фрейд, А. Адлер, Е. Еріксон, К. Хорні). Так, відповідно до поглядів А. Адлера, фізичний дефект тіла формує комплекс неповноцінності, який блокує повноцінне формування особистості. Х. Райнпрехт у свою чергу відзначав, що батьки повинні прийняти свою дитину такою, якою її створила природа. Це прийняття і є тією допомогою, яку ми можемо надати дитині з особливими потребами [1; 3; 4].

Мета статті – окреслити психолого-педагогічні аспекти успішної реалізації ідеї «Школа для всіх» у рамках інклюзивної освіти, висвітлити особливості взаємодії у системі «учень – батьки – учитель» з урахуванням психолого-педагогічних умов організації роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. Ні для кого сьогодні не є секретом те, що вирішальна роль у процесі виховання та навчання в школі відведена педагогові. Зазвичай саме він першим помічає не лише проблеми та потреби учня, а й його особливі здібності, а якщо потрібно – надає ефективну допомогу. Його вплив на розвиток і вирівнювання шансів учнів на освіту досить суттєвий. Суб'єкт-суб'єктні відносини й активність між учителем та учнем, з одного боку, допомагають виявленню труднощів чи особливих здібностей, а з іншого – сприятимуть упровадженню підтримуючих дій, як-от:

- допомога кожному учневі в розвитку його особистісного потенціалу;
- налагодження сприятливих відносин у системі «учитель – учень»;
- створення доброзичливого мікроклімату в класі;
- координація та інтеграція виховної роботи, що стосується цілого класу, з діями стосовно учнів, які відчувають труднощі і/або виявляють особливі здібності;
- визначення особливих потреб дитини;
- планування підтримуючих дій, що сприяють розвитку дитини;
- реалізація вищезначених дій;
- моніторинг (перевірка дієвості та можлива модифікація плану);
- виокремлення позитивних змін.

Процес підтримки учня в розвитку, надання йому психолого-педагогічної допомоги буде аналогічним у будь-якої дитини з особливими потребами. Незалежно від виду труднощів або здібностей процедура буде сумісна з описаними вище кроками – від розпізнавання до евалюації (як цілісної контрольно-оцінної та оціночно-аналітичної системи) і модифікації планів. Специфічними для різних дітей будуть форми і способи надання допомоги, методи роботи, види необхідних пристосувань. Вони залежать від виду дисфункції або здібностей, діяльності дитини у ході освітнього процесу, тобто від її індивідуальних потреб і можливостей.

Основна ділянка, де дитині в школі надається допомога, – це відносини «учитель – учень». При цьому важливо, щоб учень отримав від учителя таку підтримку, яка допоможе йому відкритися, подолати труднощі й обмеження. Про будь-які педагогічні дії стосовно дитини важливо інформувати батьків та осіб, включених до означеного процесу, зокрема інших учителів, які її навчають, домашнього вихователя.

Учитель, який володіє знаннями щодо освітніх запитів дитини як у сфері програмного забезпечення, так і шкільного режиму та розпорядку, досліджує потреби своїх учнів, визначає їх специфіку. Саме комплексна підтримка і допомога дає найбільший ефект. Створення такої підтримки для учня можливо лише в тому випадку, якщо вихідним пунктом є ґрунтовні знання про дитину і середовище, в якому вона живе. Тому позитивним моментом буде те, що збором інформації про учня та плануванням його підтримки займеться весь педагогічний колектив. На основі спостереження, розмов із батьками та сім'єю, аналізу документації створюється «банк» інформації про учня – основа для розробки попередньої індивідуальної програми освітньо-терапевтичного напрямку або заповнення карти індивідуальних потреб учня, розробки плану підтримуючих дій. Основою цієї характеристики, звичайно, є висновки вчителів, які працюють із особливими дітьми.

Аби допомогти учням із психолого-педагогічними проблемами, в роботу включається група фахівців, зокрема вчителі, вихователі, психолог, соціальний педагог, логопед, в окремих випадках – представник психолого-педагогічної консультації. За бажанням батьків, до групи фахівців можуть також увійти представник місцевого самоврядування, лікар, інструктор, реабілітолог, представник установи, що підтримує дитину та сім'ю, представники соціальної служби, суду, релігійних організацій та ін. Уповноважена особа через директора координує роботу групи: організовує зустрічі, ініціює співпрацю педагогів, планує дії та повноваження фахівців (учителя, психолога та ін.), складає графік роботи. Виконання запланованих дій контролює група. До її компетенцій також входить оцінка ефективності допомоги, що надається дитині.

Розроблені школою принципи надання допомоги учням з особливими освітніми потребами відображаються в статуті школи, програмі виховної роботи та профілактики. При цьому важливо враховувати взаємодію у системі «учень – батьки – вчитель», а також завдання школи, реалізацію потреб усіх учасників навчального процесу.

Взаємодія в системі «учень – батьки – вчитель». Основним виховним середовищем для дитини, як відомо, є сім'я. Під відвідуванням дитиною школи маємо на увазі зближення родинного середовища і середовища навчального закладу, що передбачає пізнання учасниками цього процесу один одного. Ключову роль у цьому процесі відіграють: сама дитина, її батьки та вчителі. Завданням учителя при цьому є підтримка учня.

Дитина приходять до школи із притаманним їй життєвим досвідом, можливостями, емоціями, ступенем підготовки, а також певним станом здоров'я. На цьому шляху її супроводжують батьки – люди, які знають її найкраще, володіють певними повноваженнями й обмеженнями. Щодо вчителя, то він, як відомо, також має певний життєвий досвід, компетенції. Співпраця в системі «учень – батьки – вчитель» передбачає пізнання потреб і можливостей дитини з метою створення умов, що сприятимуть її оптимальному розвитку. Виходячи з цього, пропонуємо діаграму взаємодії в системі «учень – батьки – вчитель» (див. рис.), де представлено три круга, які перетинаються. Місця перетину – це і є простір взаємного пізнання, зв'язків, відносин.

Процес пізнання. Процес пізнання відбувається різними шляхами. Вчитель знайомиться з дитиною та її батьками завдяки спілкуванню, спостереженням за нею та її відносинами з оточуючими, аналізу

відчутного прогресу в розвитку дитини, пов'язаного із суспільним розвитком. Педагог пізнає учня також на основі ауторефлексії та аналізу документів (ознайомлюється з медичною документацією, відкритою для доступу), робить висновки, формує пропозиції.

У процесі взаємного пізнання не можна оминати й питань, пов'язаних із цінностями особистості, адже вони – важливий елемент у побудові виховної програми. У рекомендаціях Міністерства освіти і науки України читаємо: «Реалізуючи виховну програму навчального закладу, слід брати до уваги цінності особистості в контексті громадянського суспільства» [5]. Не можна стверджувати про розвиток дитини, не задовольнивши її потреби та прагнення до досягнення цілей. Таким чином, розвитку дітей з особливими освітніми потребами сприяє врахування цінностей у процесі побудови навчального середовища. Це, на нашу думку, – надзвичайно важливий момент і психолого-педагогічна умова організації роботи з учнями з особливими освітніми потребами.

Призма школи. Вчитель – це людина, яка вводить дитину у світ, тому важливо, щоб він дивився на дитину через призму школи. Саме це допоможе виявити труднощі, з якими дитина з особливими освітніми потребами стикнеться, навчаючись у певному навчальному закладі.

Потреби. Аналіз потреб повинен стосуватися шкільного співтовариства загалом, оскільки це система роботи осіб, які взаємодіють між собою. Дитина з особливими потребами, приходячи до школи, потрапляє не в «громадську порожнечу», а в середовище, де окремі особистості вже мають певні потреби, очікування, можливості та обмеження. Лише тоді, коли ми дивитимемося на школу як на систему взаємопов'язаних елементів, дії стосовно дітей з особливими освітніми потребами будуть корисними й ефективними. Усвідомлення «рівності» у сфері потреб, але «різноманітності» у способах їх задоволення полегшує розуміння того, чим є задоволення потреб та індивідуалізація роботи, що призводить до оптимального розвитку учня, тобто на процес освіти і виховання в школі варто подивитися як на зв'язок осіб-партнерів, яким притаманні різні компетенції. Відтак, можемо стверджувати про чотири основні виміри, в яких діагностуватимемо потреби: фізичні (потреби, пов'язані з їжею, відпочинком, рухом, організацією простору, лікуванням); психічні (сфера емоційних потреб); громадські (потреби, пов'язані з міжкультурним спілкуванням, зокрема з приналежністю, визнанням тощо); духовні (потреби, що стосуються питань існування, відчуття сенсу життя, естетичної природи, релігійної сфери).

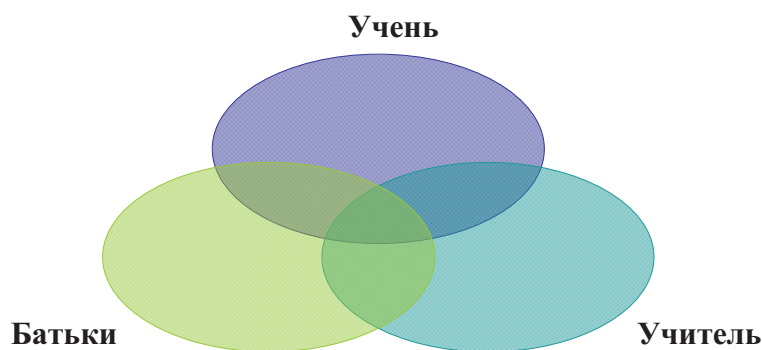

Рис. Взаємодія в системі «учень – батьки – вчитель»

Висновки. Сьогодні практично перед кожним із нас постає проблема вибору власної ролі щодо дітей із функціональними обмеженнями: пройти повз, очікувати, що хтось їм допоможе, або шукати шляхи такої допомоги. Звичайно, фахівці соціальної, психологічної та педагогічної сфер не чекатимуть наказів і розпоряджень, оскільки значною мірою усвідомлюють свій професійний обов'язок у роботі з такою категорією дітей та молоді. Щодо інших людей (сусідів, волонтерів), то їх допомога дітям із функціональними обмеженнями є доброю волею, волею людини-гуманіста, людини з добрим серцем, людини, яка здатна відгукнутися на чужий біль і чужі потреби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Льясов Р. А. Методичний посібник з організації професійного навчання за робітничими професіями та його соціально-психологічного супроводу в умовах центрів професійної реабілітації інвалідів [Текст] / Р. А. Льясов. – К., 2006. – 105 с.

2. Близько 10% дітей в Україні становлять діти з особливими потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://galinfo.com.ua/news/blyzko_10_ditey_v_ukraini_stanovlyat_dity_z_osoblyvymy_potrebamy_256407.html. – Назва з екрана.

3. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціально-психологічна діагностика [Текст] : навч.-метод. посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик, О. Ю. Кошинець ; Прикарпатський національний ун-т ім. В. Стефаніка. – Івано-Франківськ : [б.в.], 2005. – 86 с.

4. Адлер А. Понять природу человека / А. Адлер ; пер. Е. А. Цыпина ; ред. М. В. Козикова. – СПб. : Академический проект, 1997. – 254 с.

5. Методичні рекомендації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/me.html>. – Назва з екрана.

Дата надходження до редакції: 05.04.2017 р.

УДК 373.5.091.3:93/99

Тетяна МАЛЕЦЬКА,

кандидат педагогічних наук,

учитель історії Острозького навчально-виховного комплексу «Школа І-ІІІ ступенів-гімназія»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНИХ ЗНАНЬ

Стаття присвячена теоретичному аналізу психолого-педагогічних особливостей підліткового віку, якісних змін у структурі особистості підлітка та їх впливу на навчальну та пізнавальну діяльність у процесі формування знань з історії.

Ключові слова: підліток, підлітковий вік, вікові особливості, історичні знання, пізнавальна діяльність.

Статья посвящена теоретическому анализу психолого-педагогических особенностей подросткового возраста, качественных изменений в структуре личности подростка и их влияния на учебную и познавательную деятельность в процессе формирования знаний по истории.

Ключевые слова: подросток, подростковый возраст, возрастные особенности, исторические знания, познавательная деятельность.

This article is devoted to the theoretical analysis of psychological and pedagogical features of adolescence, qualitative changes in the structure of the individual young person and their effects on learning and cognitive activity in the formation of knowledge in history.

Key words: adolescent, age characteristics, adolescence, historical knowledge, cognitive activity.

Педагогічні роздуми, спрямовані на формування і розвиток знань учнів, констатують, що ефективність уроку як педагогічного дійства залежить не лише від майстерності вчителя, а й від самих учнів, їх організованості, дисциплінованості, готовності сприймати і засвоювати нову інформацію. А отже, важливо знати й уміти формувати пізнавальний інтерес вихованців до засвоєння знань на уроці, що неможливо уявити без урахування вікових особливостей учнів у процесі навчання.

Плеяда відомих науковців (Л. Виготський, Р. Немов, Д. Колесов, Ю. Гільбух, І. Бех та ін.) у своїх дослідженнях визначають пріоритетну значущість вікових особливостей для формування знань учнів. Із підлітковим віком пов'язана істотна перебудова навчальної діяльності школяра. Новий, більш високий рівень такої діяльності визначається ступенем її самостійності. Дослідження Д. Ельконіна, Т. Драгунової та інших психологів свідчать, що на початку підліткового віку спостерігається значна розмаїтість у рівнях розвитку навчальної діяльності – від найбільш низького рівня, коли відсутні елементарні вміння організувати самостійну роботу, через ряд проміжних форм, де, наприклад, самостійна робота спостерігається лише під час виконання домашніх